

Başlık : Gerçekten Yeni Bir Dünya Düzeni Doğuyor mu?
Yazar : Doç. Dr. Özlem Kayhan Pusane - Işık Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
Seri Başlığı : Covid-19 Pandemisi Yazı Serisi
Yayın Tarihi : 24 Nisan 2020

Covid-19 salgınının tüm dünyayı etkisi altına almasıyla birlikte uluslararası politika ve ekonomi araştırmacıları tarafından iki farklı görüş öne sürüldü ve sürülmeye devam ediyor. Bu görüşlerden birincisine göre; salgın, uluslararası sistemin kurulu düzeni üzerinde bir şok etkisi yaratarak yepyeni bir dünya düzeni ortaya çıkarıyor. Bu çerçevede salgın sona erdiğinde kendimizi içinde bulacağımız dünya düzeninde hiçbir şey eskisi gibi olmayacak. Yaşanacak değişimlerle ilgili tahminler, devletlerin güçlenmesinden küreselleşmenin gerilemesine, popülizmin ve milliyetçiliğin hız kazanmasından, Çin merkezli bir uluslararası sistemin şekillenmesine kadar oldukça geniş bir yelpazeyi kapsıyor.

İkinci görüşe göre ise; Covid-19 salgınının uluslararası sistemde çok radikal değişimler yaratması beklenmiyor. Bununla birlikte, yaşadıklarımızın, uluslararası sistemde var olan değişim ve dönüşüm dinamiklerinin yönünü değiştirmese de bunların çok daha hızlı hareket etmelerini sağlayarak bir anlamda tarihi hızlandırabileceği düşünülüyor. Böylelikle aslında uluslararası politik ve ekonomik gelişmeler açısından, var olan eğilimlerin güçleneceği günler bizleri bekliyor. Örneğin, Covid-19 salgını, zaten bir gerileme eğiliminde olan Amerikan liderliğindeki Batı-merkezli dünya düzenini beklediğimizden çok daha hızlı bir şekilde geri plana itebilir. Ya da yükselme eğilimindeki popülist liderler ve politikalar salgın sonrası dünyada kendilerine çok daha büyük bir alanın açıldığını görebilirler. Acaba Covid-19 sonrası dünyada hangi görüşün ve beklentilerin öne çıktığını gözlemleyeceğiz?

Aslına bakarsanız bunu şimdiden öngörebilmek oldukça zor, çünkü yapısal gelişmeler ve değişimler her ne kadar uluslararası ilişkileri şekillendirse de, buradaki ilişkinin çok net bir neden-sonuç ilişkisi olduğunu iddia edemeyiz. Dünya düzeninin gelecekte alacağı şekli yalnızca yapısal unsurlara odaklanarak anlamaya çalışmak bizleri eksik çıkarımlara götürebilir.

Alexander Wendt'in 1987 yılında yayımlanan makalesinde tartıştığı gibi, konuya yapan-yapı sorunsalı çerçevesinden bakmak bizlere çok daha geniş bir çerçeve sunacaktır. Alexander Wendt'e göre uluslararası yapılar ile bu yapıları oluşturan aktörler arasında karşılıklı bir belirleyici ilişki bulunur. Diğer bir deyişle, bir yandan yapılar aktörlerin davranışlarını şekillendirse de, diğer yandan söz konusu yapıları ortaya çıkaran ve bu yapıları şekillendiren de aktörlerdir. Bu nedenle iki etkiyi birbirinden bağımsız düşünmek mümkün değildir. Bu, aslında uluslararası ilişkiler çalışmalarında sık sık tartıştığımız bir konudur. Örneğin, Adolf Hitler'in olmadığı bir dünyada İkinci Dünya Savaşı yine de yaşanır mıydı? Yaşansa bile tecrübe edilen savaş bugünkünden farklı mı olurdu? Ya da Birinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan dünya düzeni her ihtimalde insanlığı bugün bildiğimiz şekliyle bir İkinci Dünya Savaşı'na kaçınılmaz şekilde zaten sürükleyecek miydi?

İşte bugünlerde Covid-19 salgını ile ilgili yapılan yorumlar da bu İkinci Dünya Savaşı tartışmalarına son derece benziyor. Bu salgın kaçınılmaz olarak insanlığı küreselleşmenin gerilediği, popülizmin ve otoriterliğin hız kazandığı, dünya liderliğini Çin'in üstlendiği bir dünyaya sürükleyecek mi? Belki sürükleyecek, ama bu durum salgının kaçınılmaz bir sonucu olmayacak. Covid-19 gibi dünya çapında yaşanan ve hemen hemen tüm ülkeleri etkileyen bir salgın şüphesiz ki karşımıza çıkan önemli bir yapısal gelişme. Fakat bu salgının çizdiği yapısal çerçeve içerisinde bireylerin, devletlerin, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşların izleyebilecekleri farklı yollar, atabilecekleri farklı adımlar var. Bu nedenle içinden geçtiğimiz bu karanlık sürecin olumlu bazı sonuçlar ortaya çıkarabilmesi bizlerin, yani bireyler de dahil olmak üzere tüm aktörlerin elinde.

Salgın sonucunda her ne kadar küreselleşmenin gerilemesi mümkün görünse de, uluslararası bağlantıların öneminin ve uluslararası işbirliği ihtiyacının fark edilip bu dinamiklerin olumlu yönde ilerlemesi ve artması da mümkün. Aynı şekilde, salgın sonrası dünyada popülist politikaların ve liderlerin önü ne kadar açıksa, demokratik ve şeffaf yönetimlerin de o kadar şansı var. Bu nedenle Covid-19 salgınının sonuçları hakkında tahmin yürütmeye çalışırken bu sonuçların farklı aktörler tarafından nasıl şekillendirilebileceğine de mutlaka kafa yormalyız. Çünkü bu sonuçları şekillendirecek olan, bizler de dahil olmak üzere alacakları kararlarla birlikte tüm aktörler olacak.